

MORFOLOGIJA MJESNOGA GOVORA OSLIĆA: PROMJENJIVE VRSTE RIJEČI

ALVIJANA KLARIĆ

ARMIN KRIVIČIĆ

Sveučilište u Zadru

Poslijediplomski studij Humanističke znanosti

Mihovila Pavlinovića 1, HR – 23000 Zadar

alvijana.klaric@skole.hr

Srednja škola Buzet

Antona Cerovca-Tončića 7, HR – 52420 Buzet

armin.krivicic@gmail.com

UDK: 811.163.42'28'366(497.5
Istra)

Izvorni znanstveni članak

Primljen: 30. 8. 2019.

Prihvaćen za tisak: 10. 12. 2019.

U radu se opisuju morfološke značajke promjenjivih vrsta riječi u mjesnome govoru Oslića, koji pripada buzetskomu dijalektu čakavskoga narječja. Rezultati istraživanja pokazali su da nastavci imenica svih triju rodova ovise o naglasnome tipu kojemu određena imenica pripada. U pridjevsko-zamjeničkoj deklinaciji pojavljuju se nastavci palatalnih osnova, a nastavak također ovisi o tome je li pod naglaskom ili nije. Što se tiče glagolskih oblika, zanimljiva je značajka da futur II. ne postoji u sustavu.

KLJUČNE RIJEČI:

buzetski ili gornjomiranski dijalekt, čakavsko narječje, Istra, morfologija, Oslići; naglasni tipovi, promjenjive vrste riječi

1. UVOD

Ovaj je rad nastao kao nastavak istraživanja govora Oslića. U prethodnome smo članku obradili fonološke i morfonološke značajke, a u ovome morfološke. Istraživanje je započelo u veljači, a dovršeno je u kolovozu 2019. godine. Ponajprije smo snimili razgovor s obavjesnikom te iz oglada govora ekscerpitali morfološke jezične značajke. Iz njega su se dali iščitati različiti padežni oblici u svim rodovima. S obzirom na to da nije zabilježen nijedan primjer imenice koja pripada *i*-vrsti, svi su oblici dobiveni direktnim ispitivanjem obavjesnika. Za potrebe je istraživanja sastavljen i upitnik,¹ pomoću kojega smo ispitali padežne oblike mnogih imenica, sklonidbu muških imena koja završavaju na *-o* i *-e*, oblike zamjenice *kaj*, tvorbu komparativa, oblike glagolâ u 3. l. množine prezenta te druge morfološke značajke. S obzirom na to da nam naše jezično iskustvo govori da u bužetskim govorima nastavci imenica ovise o naglasnome tipu² kojemu određena imenica pripada, upitnikom smo ispitali padežne oblike triju skupina imenica: onih koje pripadaju naglasnomu tipu A, onih koje pripadaju naglasnomu tipu B i onih koje pripadaju naglasnomu tipu C. Na temelju toga odredili smo padežne nastavke te utvrdili ima li kakvih odstupanja. Nepromjenjivim se vrstama riječi u ovome radu nismo bavili te tu temu ostavljamo za buduća dijalektološka istraživanja.

1.1. DOSADAŠNJA ISTRAŽIVANJA

U dijalektološkim se opisima najveća pozornost posvećuje fonologiji, puno manja morfologiji, a najmanja pak sintaksi. S obzirom na činjenicu da je o bužetskome dijalektu izrazito malo literature, jasno je da je morfoloških opisa bužetskih govora još manje jer je većina autora svoje istraživanje usmjerila prema fonološkim osobitostima

¹ Upitnik se sastojao od konkretnih primjera odnosno rečenica koje su u uporabi u svakodnevnome životu da bi ih naravno obavjesnik s lakoćom preveo na svoj idiom te da bismo tako bili sigurni da su odgovori vjerodostojni. Osmislili smo mnoge rečenice kojima smo ispitali imenice svih vrsta u svim padežima. Na isti smo način postupili s ispitivanjem zamjenica. Što se tiče zamjeničko-pridjevske deklinacije, upitnik se sastojao od niza riječi, najčešće u G jd., a cilj je bio ispitati pojavljuje li se *e* pod naglaskom, a *i* izvan njega te postoje li odstupanja. Što se tiče glagolskih oblika, infinitiv smo ispitali samo pomoću riječi, odnosno standardnih ekvivalenata, dok smo za ostale glagolske oblike osmislili konkretne rečenice. Ipak, većinu smo primjera ekscerpitali iz oglada govora koji je nastao dugim i spontanom razgovorom s obavjesnikom. Taj nam je zvučni zapis uvelike pomogao pri izdvajanju onih morfoloških značajki koje nismo ispitali upitnikom, ali i kao izvor dodatnih primjera za već ispitane oblike.

² Ovim putem svesrdno zahvaljujemo prof. dr. sc. Davidu Mandiću, koji nam je nesebično pomogao pri pisanju ovoga rada, osobito onih dijelova koji se odnose na teoriju naglasnih tipova.

pojedinih govora. Morfologija govora Oslića dosad je neistražena, kao i kod većine govora ovoga dijalekta. Ipak, ima i onih koji su se u svojem radu doticali morfologije – bilo u promjenjivim vrstama riječi ili samo u pojedinim segmentima. Gledajući kronološki, prvi je Josip Ribarić, koji je u svojoj doktorskoj disertaciji, a kasnije i knjizi, opisao glavne značajke “kajkavsko-čakavskoga” dijalekta, među kojima je naveo i jednu značajku vezanu uz deklinaciju imenica u mjesnome govoru Svetoga Martina (pučki naziv Drašćići). Mięczysław Małecki buzetske je govore svrstao u “čakavsko-slovensku” skupinu te naveo trideset i sedam zajedničkih jezičnih značajki, među kojima je zadnjih trinaest morfoloških. Pavle Ivić u *Prilozima poznavanju dijalekatske slike zapadne Hrvatske* (1961.) na nekoliko je stranica opisao govor Draguća te taksativno naveo desetak pojedinosti vezanih uz imenice i glagole. Sljedeća je Nizozemka Janneke Kalsbeek, koja je u dva navrata opisala govor Nugle (1985. i 1987.) te navela jezične značajke vezane uz sve promjenjive vrste riječi. Oblicima imenica i glagola, sklonidbi vlastitih muških imena te pridjevsko-zamjeničkoj deklinaciji u kratkim se crtama posvetio i Petar Šimunović u članku “Dijalekatske značajke buzetske regije”, a obuhvatio je govor Nugle, Račica i Svetoga Martina. Godine 1999. Silvana Vranić bavila se pojedinim morfonološkim i morfološkim osobinama nekih rubnih čakavskih govora, među kojima je obuhvatila i govor Pagubica, koji pripada buzetskomu dijalektu, a graniči sa sjevernočakavskim ili ekavskim dijalektom, pa je poprimio i podosta njegovih karakteristika. U ovome su tisućljeću o morfologiji buzetskih govora pisale dijalektologinje Iva Lukežić i Nataša Vivoda. Lukežić je 2001. godine napisala članak o upitno-odnosnim i neodređenim zamjenicama, u kojemu je prikazala oblične nastavke, naglasak i povijesni razvoj oblika spomenutih zamjenica, a u tom je detaljnome opisu obuhvatila i buzetski dijalekt. Nataša Vivoda je pak u svojoj knjizi *Buzetski govori* obuhvatila cjelokupnu jezičnu analizu čak devet buzetskih govora, što znači da je te govore opisala na svim jezičnim razinama, pa tako i na morfološkoj. Važno je istaknuti da je, za razliku od svih prethodnih istraživača, opisala i nepromjenjive vrste riječi, kojima se mi u ovome radu nećemo baviti. Godine 2009. Josip Lisac u knjizi *Čakavsko narječje*, uz ostale jezične razine, prikazao i morfologiju buzetskoga dijalekta u cjelini te naveo imena mjesta u kojima su primjeri zabilježeni.

Obavjesnik nam je i za ovo istraživanje (kao i za članak o fonološkim značajkama) bio Zdenko Krivičić (r. 1965.), kojemu ovim putem svesrdno zahvaljujemo. Ovaj je članak nastao iz želje da se, uz postojeći fonološki opis, govor Oslića opiše na još jednoj jezičnoj razini – morfološkoj, te da se na taj način dobije potpunija jezična slika jednoga govora. Istina, da bi se dobila potpuna slika nedostaje sintaktički i leksički opis, kao i nepromjenjive vrste riječi, no navedene teme ostavljamo za sljedeća istraživanja.

2. IMENICE

2.1. IMENICE A-VRSTE MUŠKOGA RODA

Imenice *a*-vrste muškoga roda slijede ovaj deklinacijski obrazac:

JEDNINA	MNOŽINA
N -ø	N -i
G -a	G -i
D -u	D -on
A -ø, -a	A -e
L -i, -e, -u	L -i
I -on, -en	I -i

Posebnost bužetskih govora u odnosu na druge govore u Istri vidljiva je i u deklinaciji imenica. Naime, dok je u mnogim drugim govorima nastavak jedinstven, u bužetskim ovisi o naglasnome tipu imenice. Tako u govoru Oslića u L jednine alterniraju tri nastavka: *-i*, *-e* i *-u*. Nastavak *-i* pojavljuje se u imenicama koje pripadaju naglasnome tipu A, dakle onome u kojemu je naglasak fiksiran na osnovi i uvijek na istome slogu. U taj naglasni tip ulaze sljedeće imenice muškoga roda *a*-vrste: *bùbrih* (L jd. *u bùbrigi*), *kamîn* (L jd. *na kamîni*), *màlin* (L jd. *u mālîni*), *měsec* (L jd. *na mēseci*), *mràs* (L jd. *pu mràzi*: *Pu mràzi smo huđili dōma.*), *pijät* (L jd. *u pijäti*), *pikerîn* (L jd. *na pikerîni*), *trbüh* (L jd. *u trbūhi*), *žvejarîn* (L jd. *na žvejarîni*). U naglasnome tipu B u većini je oblika naglasak na gramatičkome nastavku, a te imenice u govoru Oslića imaju nastavak *-e*. To su: *čëp* (L jd. *ne čepë*), *kutäf* (L jd. *u kutlë se kùha jës za prascë.*), *križ* (L jd. *na križë*), *lunəc* (L jd. *u luncë: U luncë se kùha jōta.*), *pakäf* (L jd. *u paklë*), *piëtäk* (L jd. *u piëtkë*), *samànj* (L jd. *ne samjë: Ne samjë smo kùpili pašuāda za pršūt.*), *štraməc* (L jd. *ne štrameč*), *tîmbar* (L jd. *ne timbrë*), *Vazàn* (L jd. *pu Vazmë*), *vëtar* (L jd. *pu vëtri: Pu vëtri smo pubîrali ròba.*), *vřh* (L jd. *ne vrhë*), *vûs* (L jd. *na vuzë*). Imenice *putòk* i *štòmih*, iako izvorno pripadaju naglasnomu tipu A, u govoru su Oslića, vjerojatno analogijom, prešle u naglasni tip B, pa njihovi oblici u L jednine glase *ne putukë*, u *štòmige*. Naglasni tip C stari je pomični tip koji ima naglasak na prvome slogu samo u pojedinim oblicima. To su npr. imenice *brîh* (L jd. *ne brigû: Ne brigû îmamu ùlike.*), *liêt* (L jd. *ne ledÿ*), *snîh* (L jd. *ne snigÿ*), *zît* (L jd. *pu zidÿ*). Nastavke *-u* i *-e* zabilježio je Pavle Ivić u govoru Draguča (v. Ivić 1961: 199). Da i u drugim bužetskim govorima nastavak L jednine ovisi o naglasnim tipovima, potvrđuje i dijalektologinja Janneke Kalsbeek opisujući govor Nugle: “Ispostavilo se da nastavak (...) lokativa ovisi o naglasnom tipu (...)” (Kalsbeek 1987: 96). Također,

vezano uz L valja spomenuti nekoliko fonoloških posebnosti koje se pojavljuju u prijedlozima *na* i *u*. Naime, u prijedlogu *na* (ali i glagolskome prefiksu), *a* je prešlo u *e*, pa taj prijedlog glasi *ne*. Prijedlog *və* realizira se kao *u*, ali ispred *r* i svih samoglasnika pojavljuje se oblik *v*: *v Abrəmi*, *v Erkövčiči*, *v Răčicami*, *v Rôči*, *v Rüşnjaki*.

Nastavak I jednine ovisi o završetku osnove. U većini se slučajeve ostvaruje nastavak *-on*, bez obzira na palatalnu i nepalatalnu osnovu, a samo iza *c* nastavak *-en*: *čepôn*, *dažjôn*, *kjučôn*, *križôn*, *tuvărun* (*Smo hudîli s tuvărun prek Krkûža.*); *vuzôn*, *zîdun* (*Kakô da guvôriş zîdun.*); *kuwcën*, *luncën*, *ucën*. Izuzetak je imenica *nužîc*, koja, iako završava palatalom, ima nastavak *-en* (*nužîcën*).

Općejezična je značajka izjednačenje A s G ukoliko imenica označuje što živo (*svujêga ucă*, *enêga čuvêka*), a s N ukoliko se imenica odnosi na što neživo.

Zajednička čakavskomu i kajkavskomu narječju jest neproširena osnova jednosložnih riječi muškoga roda u N množine. Te se imenice naime realiziraju bez umetka *-ov-* i *-ev-*, a to dokazuju sljedeći primjeri: *brôdi*, *krîži*, *kruvî*, *kûki*, *mîši*, *rûgi*, *sîri*, *păli* ‘stupovi’, *svăti* (*Su prîşli svăti.*), *vulî*, *zîdi* i *ţujî*. Ispitana je i imenica u značenju *putovi*, no ona glasi *stăze*.

G množine ima nastavak *-i*, a A *-e*, što dokazuju sljedeći primjeri: *Zat pijăti drîţi luncë.*; *Spot brîgi je êna ũska stăza.*; *Z kjučî păda pruăh.*; *Năş susêţ popruăvja zvejarîne.*; *Ôprle su sê luncë.*; *Z năşe hîşe vîdimo brîge.*; *Jăş san kilômetre i kilômetre stôri na tuvări.*

D množine ima nastavak *-on*: *Rêmo brekôn i vulôn dăt jês.*

L i I množine izjednačeni su i imaju nastavak *-i*: *U pijăti se hluădi jês.*; *Na brîgi su posuăjene ũlike.*; *Utrukî se igruăja z lônci.*; *Nî kuntênta z nŏvimi pijăti.*

Vlastita muška imena koja završavaju na *-o* i *-e* mijenjaju se prema nekadašnjoj *t*-deklinaciji: *Bêpeta*, *Frănetă*, *Muăteta*, *Tôneta*, *Zvănetă*. Prema toj se deklinaciji skladnjaju i imenice *bărba* i *nŏnu*: *bărbeta*, *nŏneta*.

2.2. IMENICE A-VRSTE SREDNJEGA RODA

Imenice *a*-vrste srednjega roda slijede ovaj deklinacijski obrazac:

JEDNINA	MNOŽINA
N -e, -o, -i	N -a
G -a	G -ø, -i, -u
D -u	D -i
A = N	A -a
L -u, -e, -i	L -i
I -on, -en	I -i

Kao općenito u hrvatskome jeziku, nastavak *-o* u N jd. imaju imenice s osnovom na nepalatalni suglasnik, a *-e* imenice čija osnova završava palatalnim suglasnikom, uz neke izuzetke. Nastavak *-ø* imaju imenice čija osnova u N jd. završava samoglasnikom *-e*, a u sklonidbi se proširuje umetnutim suglasnikom *-n-* ili *-t-* između osnove i nastavka: *brěmena*, *ĩmena*, *vrěmena*; *rĩleta*. Nastavak *-i* nastao je od slijeda *-bje* (*grđjzi*, *ũji*, *vesiěji*, *zdruāvji*), a takav je rezultat u mnogim bužetskim govorima, pa tako i u susjednome Draguču. Nastavci u G, D, A i I jednine su općehrvatski. Kao i u deklinaciji imenica muškoga roda, i ovdje nastavak L jednine ovisi o naglasnome tipu. Naime, nastavak *-u* u spomenutome padežu imaju imenice koje pripadaju naglasnomu tipu A, nastavak *-e* imenice koje pripadaju naglasnomu tipu B, a *-i* one koje pripadaju tipu C. Primjeri koji to dokazuju jesu: *ne cidĩlu*, *u kurĩtu* (*U kurĩtu je jěs za prascě.*), *ne kupĩtu*, *ne òku*, *ne sĩtu*, *ne sòncu*, *ne štrašĩlu*, *u štrnjĩšču*, *u tĩstu*, *ne ugnjĩšču*, *u ũju*, *na zrĩnu*, *u žĩtu*, *u želězu*; *ne čelě*, *u gnjĩzdě*, *u mlĩkě*, *ne nebě*, *ne rebrě*, *ne ukně* (*Ne ukně spĩ mǎčka.*), *ne vreteně*; *v ulĩti*.

Nastavak I jednine ovisi o dočetu osnove: nakon palatala i suglasnika *c* realizira se nastavak *-en*, a u svim drugim slučajevima *-on*, odnosno *-un* kada nije pod naglaskom. Naime, u ovome govoru svako *o* koje nije pod naglaskom prelazi u *u*: i u prednaglasnome i u zanaglasnome položaju. Primjeri su: *s cidĩlun*, *gnjĩzdõn*, *s kupĩtun*, *mlikõn* (*Prõli se je z mlikõn.*), *sòncen*, *strnĩščen*, *tĩstun*, *ũjen*.

N i A množine izjednačeni su i imaju nastavak *-a*: *cidĩla*, *kurĩta*, *strnĩšća*, *ugnjĩšća*, a D, L i I nastavak *-i*: *Ne ũkni spĩja mǎčke.*; *U kurĩti je jěs za prascě.*; *z ũkni*, *z kupĩti* (*Kõnj ga je ũdri s kupĩti.*).

U G množine pojavljuju se tri nastavka: stariji odnosno izvorni *-ø*, noviji *-i* te u pojedinim primjerima *-u*, koji je odraz nastavka *-ov*, a preuzet je iz stare *u*-promjene. Primjeri su: *kupĩt*, *lĩt* (*Jās san iměla děset lĩt.*), *ulĩt*, *kurĩti*, *òkni*; *cidĩlu*, *strašĩlu*, *ugnjĩšču*.

2.3. IMENICE E-VRSTE

Imenice *e*-vrste slijede ovaj deklinacijski obrazac:

JEDNINA	MNOŽINA
N -a	N -e, -i
G -e	G -ø
D -i, -e	D -an
A -a, -e	A -e, -i
L -i, -e	L -ah
I -a, -ua	I -ami

U buzetskome je dijalektu veoma zanimljiv A jednine ženskoga roda. Naime, ukoliko imenica označuje što neživo, A je izjednačen s N, a ukoliko označuje što živo, izjednačuje se s G. Tako dobivamo sljedeće oblike imenica: *Rěmo na pijăća.*; *Suăđĩli smo čeñica.*; *Uprăli smo băčva.*; *Puzdrăvite nõne.* ‘Pozdravite baku.’; *Smo huďĩli na Ćicărĩja.* Tu su karakteristiku primijetili svi dosadašnji istraživači morfologije buzetskih govora. Jedan je od njih i Maćecki, koji ističe: “Izjednačavanje nominativa i akuzativa jednine ženskoga roda spada, uz razvoj poluglasa, u isključive osobine buzetskog tipa” (Maćecki 2002: 78). Slično je konstatirao i Ribarić: “Iz sintakse valja spomenuti pojavu vrlo značajnu za bezjački dijalekt Bužeštine, koja dosada nije nigdje zabilježena u hrvatskosrpskoj dijalektološkoj literaturi. U Drašćićima i cijeloj Bužeštini stari se ak. sg. izražava genitivom ne samo kad označuje živa bića muškoga roda, nego i ženskoga” (Ribarić 2002: 42). Uzrok ovoj jezičnoj pojavi Šimunović vidi kao posljedicu refleksa stražnjega nazala, koji u buzetskome dijalektu prelazi u vokal *a* (v. Šimunović 1970: 44), a Ribarić i Vivoda kao posljedicu analogije. Vivoda u poglavlju o govoru Račica konstatira sljedeće: “(...) stoga je zaključak da se radi izričito o analogiji jer jezik teži k pojednostavljenju i želi sve imenice sklanjati na isti način” (Vivoda 2005: 148).

U D i L jednine pojavljuju se nastavci *-i* i *-e*, ovisno o naglasnome tipu kojemu pripada određena imenica. Naime, imenice koje pripadaju naglasnomu tipu A imaju nastavak *-i*, a one koje se sklanjaju po naglasnome tipu B i C imaju nastavak *-e*. To potvrđuju sljedeći primjeri: *U škătuli držimu kuncě.*; *Ne krăvi je kumuăr.*; *Săki duăn jăś hõdin krăvi dăt jěś*; *U jăbuki je čřf.*; *Pu čeñici hõdija muăčki.*; *Tõ držĩja ne duşě věć čũda lĩt.*; *ne nugě*; *ne rukě*; *u gluăvě*; *Ne uvě ufcě je măća.*; *V uvě ženě je vrăh.*; *Griên h ufcě.*; *u škăfi*. Oba je nastavka u čakavsko-slovenskoj skupini zabilježio i M. Maćecki, ali nije utvrdio pravilo kada se ostvaruje jedan, a kada drugi, već je samo primijetio da se pretežno pojavljuje *-e* te da je *-i* znatno rjeđi (v. Maćecki 2002: 79).

I jednine ima nastavak *-a* odnosno *-ua*, ovisno o tome je li naglasak na osnovi ili na nastavku. Iz toga proizlazi da su imenice s naglaskom na osnovi izjednačene s N: *z gluăva*, *z nõga*, *z ruăka* (*Udrĩla ga je z ruăka.*), *z susěda* (*Se je pusvădi z susěda.*), a *-ua* imaju one u kojima je naglasak na nastavku: *z ufcuă*, *z ženuă*.

Iz deklinacijskoga je obrasca vidljivo da se u A jednine imenica koje označuju što živo nastavak podudara s A množine imenica koje se sklanjaju po naglasnome tipu A. Ta se dva padeža razlikuju samo po dužini posljednjega sloga, ali, naravno, samo ako je naglasak na nastavku (jer u ovome su se govoru izgubile zanaglasne duljine). Ako je naglasak na osnovi, tada i ta razlika nestaje. To bi na primjer značilo da bi rečenica *Mõran klĩcat susěde*, odgovarala značenjima ‘moram zvati susjedu’ i ‘moram zvati susjede’. U takvome slučaju razlika se može razaznati samo ako se uz imenicu pojavi

zamjenica u službi atributa. Naime, zamjenica *mujiê*, *svujiê* označuje jedninu, a *mujê*, *svujê* množinu. Dakle, u jednini se pojavljuje diftong, a razlog je taj što je taj nastavak, tj. izvorno G jednine ženskoga roda dug ako je naglašen. U množini se pojavljuje kratko *e*, koje se, kada je naglašeno, u govoru Oslića odražava kao otvoreno *e* (ê). Podudarnost nastavka A jednine i NA množine u cijeloj čakavsko-slovenskoj skupini primijetio je i M. Maćecki: “Jednaki nastavak susrećemo i u nominativu množine ženskoga roda, pretpostavljam da se oba padeža razlikuju samo po vrsti oksitone intonacije, tj. u genitivu ‘, u nominativu”, pa prema tome sestrê gen. jd., ali sestrê nom. mn.; ako naglasak nije na završnom slogu, onda i ta razlika nestaje” (Maćecki 2002: 78).

Nastavak N i A množine također ovisi o naglasnome tipu. Imenice koje pripadaju naglasnome tipu A imaju nastavak *-e* (*jăbuke*, *krăve*, *škătule*), a nastavak *-i* imaju one koje se sklanjaju po naglasnim tipovima B i C (*ruâki*, *nôgi*, *ôfci*, *žêni*). Iz oglada govora ekscerpirali smo sljedeće primjere: *Dêlali smo nêke pâlice.*; *Prudăjali smo smôkve, prêskve – sê kăj se dălu prudăt.*; *Kupăli smo tîrte.*; *Pu bôškah ruăstêja găbe.* I u govoru Nugle nastavak ovih dvaju padeža ovisi o naglasnome tipu kojemu pripada dotična imenica: “(...) imenice s akcentom fiksiranim na osnovi imaju *-e* (...), one s pokretnim akcentom i one s akcentom fiksiranim na nastavku imaju *-i* (...)” (Kalsbeek 1984–1985: 317). Iste je nastavke (*-e* i *-i*) zabilježio Pavle Ivić u govoru susjednoga Draguča: “(...) nom.-ak. mn. ima *-i* kod imenica sa starim pokretnim akcentom: *yri’edi*, ali *kra’ve*” (Ivić: 1961: 199). Imenica *mûha*, iako u svim padežima ima fiksiran nastavak na osnovi, u N množine ima nastavak *-i*, kao imenice koje pripadaju naglasnomu tipu B i C.

G množine ima nastavak *-ø*: *Je pasălo čûda lît.*; *Usîne su stôrile čûda suăc.*; *Môrete stăvit jôš enă jăbuka i šîes jăgot.*; *Vêc je đêset ûr.*; *Se spămetin da su rîbari čepăli stû kâl rîb.*; *Čûda je pruăznih besêt.*; *Štrukôlu se môre sturît ud kûtin, jăbuk i jăgot – kôku kiêga pjăži.*; *Ud lupat nîsmu môgli uć jer smo smêrun dêlali.* U buzetskome dijalektu u G množine najčešći je nulti morfem, što potvrđuju i istraživanja Josipa Lisca (v. Lisac 2009: 40).

Iz deklinacijskoga je obrasca vidljiv i nesinkretizam, odnosno razlikovanje triju množinskih padeža. Naime, D ima nastavak *-an*, L *-ah*, a I *-ami*. Ti se nastavci pojavljuju bez izuzetaka, a to potvrđuju mnogobrojni primjeri ekscerpirani iz oglada govora i upitnika. Neki od njih su: *Ujûtru smo duăli jês krăvan i ufcuân.*; *Susêdan smo pluătîli pijăca.*; *U băcvah je vînd.*; *U rukăh drţî ramônika.*; *Bolîja ga kôsti ne nugăh.*; *Ne môren vêc stuăt ne nugăh.*; *Pu rûzah letîja usîne.*; *Smo kupăli najvêc z rukămi.*; *Igrăle smo se z utrućicami.*; *Săki duân smo hudîli s krăvami ne pâša.*; *Pliêsăli smo z divojkami u dômî.*; *Dêlalu se z lupătami i sikîrami.* Arhaične nastavke u množini čuva i govor Račica, a to su pokazala istraživanja Nataše Vivode (v. Vivoda 2005: 148).

2.4. IMENICE I-VRSTE ŽENSKOGA RODA

Imenice *i*-vrste ženskoga roda slijede ovaj deklinacijski obrazac:

JEDNINA	MNOŽINA
N -ø	N -i
G -i, -ie	G -i
D -i, -e	D -an
A -ø	A -i
L -i, -e	L -ah
I -ua	I -i, -ima

Kao i u hrvatskome standardnom jeziku, ove su imenice malobrojne i u N jednine završavaju suglasnikom. Ispitane su sljedeće: *kòkoš*, *kurìs*, *muàs*, *pàmet*, *pièc*, *stvuâr* i *žàlus*. U G jednine pojavljuju se dva nastavka: *-i* se pojavljuje kada je naglasak na osnovi (*muàsti*, *pàmeti*, *stvuâri*, *žàlusti*), a *-ie* kada je naglasak na nastavku: *pièciê*. Nastavak D i L jednine također ovisi o mjestu naglaska. Dakle, ukoliko je naglasak na osnovi, ostvaruje se nastavak *-i*, a ukoliko je na nastavku, pojavljuje se *-e*: *pièci*, *pàmeti*, *na mašcê*, *na stvuârê*. Tako je i u govoru Nugle: “Alternacija između *-e-* pod akcentom i *-i-* iza akcenta javlja se u nastavku Dat.-Lok. jednine” (Klasbeek 1984–1985: 318). U I jednine nastavak je *-ua* te se na njemu pojavljuje dugosilazni naglasak: *mašcuâ*, *piècuâ*, *stvuârûâ*.

N, G i A množine izjednačeni su te imaju nastavak *-i*: *pièci*, *stvuâri*. Kao i imenice *e*-vrste, D množine ima nastavak *-an*, a L *-ah*. U I množine nastavak *-i* alternira s novijim *-ima*: *pièci* i *piècima*; *stvuâri* i *stvuârima*.

Istraživanje je pokazalo da je imenica *kòkuš* prešla u imenice *e*-vrste, te se sklanja ovako: *kukušiê*, *kukušê*, *kukušiê*, *kukušiê*, *na kukušê*, *s kukušuâ*; *kòkuši*, *kukôšø*, *kukušân*, *kòkuši*, *ne kukušâh*, *s kukušâmi*.

3. PRIDJEVI

U buzetskome dijalektu u cjelini nastavak u pridjevsko-zamjениčkoj deklinaciji ovisi o tome je li nastavak pod naglaskom ili nije. Naime, nastavak *-ega* pojavljuje se pod naglaskom, a *-iga* iza njega. To dokazuju i mnogobrojni primjeri prikupljeni u govoru Oslića, a samo neki od njih jesu sljedeći: *dubrêga*, *enêga*, *mujêga*, *têga*, *tujêga*; *bêdastiga*, *bêliga*, *blêdiga*, *břkastiga*, *čřniga*, *debêliga*, *drvêniga*, *dûgiga*, *guâstiga*, *gjuhiga*, *gòrkiga*, *jučkiviga*, *kruâtiga*, *křvaviga*, *kùhaniga*, *lêdeniga*, *muâliga*,

mjuâčniga, mluâdiga, mŭtastiga, njugòviga, rabijàniga, sluâniga, slîpiga, šuâriga, tòndiga, tŕdiga, vazmèniga, vèdriga, vèliga, zèleniga, žvèltiga, žûtiga. Također, iz primjera je vidljivo da pridjevsko-zamjenička deklinacija ima nastavke palatalnih osnova.

3.1. KOMPARATIV I SUPERLATIV PRIDJEVA

U prvu skupinu ulaze pridjevi s tvorbenim sufiksom -*ěj*. Taj je sufiks najplodniji, a imaju ga pridjevi *bedastěj*, *ledeněj*, *slaněj*, *žutěj*, *žveltěj* i mnogi drugi.

U drugu skupinu ulaze pridjevi čiji se završni konsonant osnove mijenja u komparativu, pri čemu nastaju različite glasovne promjene. To su sljedeći komparativi pridjeva: *bŕžji*, *drăžji*, *dŭžji*, *gŕji*, *mlăji*, *mehkěj*, *nŕžji*, *slăji*, *tŕji*, *vŕšji*.

Neki od pridjeva koji imaju tzv. nepravilnu komparaciju jesu *bòji* (komparativ od *dòbar*), *mănji* (komparativ od *muâl*), *hŭji* (komparativ od *pòredan*, ali se uz oblik *hŭji* pojavljuje i oblik *purěj*).

Superlativ pridjeva (i priloga) tvori se od komparativa i predmetka *nar*: *nargŕji*, *narvŕšji*. Tako je i u govoru susjednoga Draguča (v. Ivić 1961: 196), ali i u većini bužetskih govora (v. Maček 2002: 79).

4. ZAMJENICE

4.1. OSOBNE ZAMJENICE

Osobne se zamjenice sklanjaju ovako:

N	JĀS	TĪ	ŌN	MĪ	VĪ	UNĪ
G	meně/me	tebě/te	njegă/ga	năs	văs	njĭh/ih
D	meně/mi	tebě/ti	njemŭ/mu	nămi/nan	vămi/van	njĭmi/njin
A	meně/me	tebě/te	njegă/ga	năs	văs	njĭh/ih
L	na meně	na tebě	na njemŭ	na nămi/nan	na vămi/van	po njĭmi/njin
I	s mănun	s tōbun	š njĭn	s nămi	s vămi	š njĭmi

Zamjenica *jăs* (< *jazə* < **azь*) nastala je redukcijom dočetnoga poluglasa, a krajnji konsonant ostaje nereduciran i obezvučuje se (*z* > *s*). Potonji je oblik također alteritetan jer je sačuvan u mnogim “starosjedilačkim govorima sjevernočakavskoga areala, a sustavnije u kajkavskim govorima duž rijeke Kupe” (Lukežić 1996: 107). Oblik *jas* u govorima bužetskoga dijalekta potvrdila je i Iva Lukežić u članku o ličnim za-

mjenicama u čakavskome narječju: “Oblik *jäs* ostvaruje se u govorima buzetskoga dijalekta (i) u rubnim sjeveroistočnim ekavskim govorima (Brdce, Rupa)” (Lukežić 2000: 101). U I jednine zamjenica *jäs* i *tī* pojavljuje se morfem *-on*, a Iva Lukežić opservirala ga je i u dugim buzetskim govorima (v. Lukežić 2002: 104).

4.2. NEOSOBNE ZAMJENICE

Posvojne zamjenice u mjesnome govoru Oslića glase: *mōj, mujā, mujō; tōj, tujā, tujō; njigōf, njigōva, njigōvu; njēni, njējna, njējnu; nāš, nāša, nāšu; vāš, vāša, vāšu; njīhuf, njīhuva, njīhuvu*.

Terenskim su upitnikom ispitane i pokazne zamjenice, a one glase: *unakōf, unakōva, unakōvu; takōf, takōva, takōvu; unī, unā; unō; tuā (tuā kapōt), tā (tā kōkuš), tō*. Ove zamjenice imaju samo kontrahirane oblike te se, za razliku od nekih čakavskih govora, pojavljuju bez pridodane zamjenice *isti* koja pokriva značenje ‘upravo taj’. Iz pregleda je vidljivo da zamjenica u značenju ‘taj’ ima isti oblik za muški i ženski rod. Naime, oblik *ta* izvorno pripada ženskomu rodu, a u muškomu morfem *-a* nastao je kao rezultat vokalizacije naglašena poluglasa.

Zamjenica *kaj*, karakteristična za buzetski dijalekt u cjelini, pojavljuje se kao upitna (*Kāj ćemu jēs?*) i odnosna (*Stōrili smo kāj smo mōgli.*), a G jednine glasi *kēga*. Buzetski govori, pa tako ni ovaj, ne razlikuju značenja ‘koga’ i ‘čega’, već oblik *kega* odgovara obama značenjima. U ovome je govoru razlika samo u dužini vokala *e*: *kiēga* ‘koga’; *kēga* ‘čega’.

Upitno-odnosna zamjenica *čigōf (čigōva, čigōvu)* odgovara značenju ‘čiji’, ali njezine složenice ‘nečiji’ i ‘ničiji’ ne glase *nečigof* i *ničigof*, nego *ud nēkiga* i *nūbenof*. U potonjoj je vidljiv utjecaj slovenskoga jezika u kojemu postoji zamjenica *noben*. Zamjenica *kakōf (kakōva, kakōvu)* odgovara značenju ‘kakav’, a *katiēri (-a, -u)* ‘koji’. Taj je leksem uobičajen i u slovenskome jeziku. Zamjenica *tko* i njezini oblici glase: *kī, nēki, nubēn, būlu ki, kī got* ‘tko’, ‘netko’, ‘nitko’, ‘ma tko’, ‘tko god’.

Ispitane su i neodređene zamjenice. Zamjenica u značenju ‘štogod’, ‘bilo što’ glasi *kajgōt*, a u istome se značenju koristi i *bilokāj* i *kār to*: *Skūhali smo kajgōt sāmō da bījemo sī skūp.*; *Naviūkli suā būlu kāj nuā se sāmō da bījēja mačkarani.*; *Kār to pujēj.* Neodređena zamjenica *dikāj* odgovara značenju ‘nešto’, a *nīč* značenju ‘ništa’. Za razliku od stanja u nekim čakavskim govorima, na kraju riječi *nīč* završna se afrikata *č* ne zamjenjuje frikativom *š*. G i A zamjenice *dikāj* glasi *dikēga*, a što se tiče zamjenice *nīč*, za razliku od mnogih čakavskih govora, u kojima se u spomenutim padežima javlja oblik *ničesa*, govor Oslića ne poznaje taj oblik, već su N, G i A izjednačeni. Kao primjer mogu poslužiti rečenice *Nīč se nīsan spāmetila*. ‘Ničega se nisam sjetila.’ i

Nič nî bilò u jûhi. S obzirom na to da terenskim upitnikom nije potvrđen oblik *nīčesa*, već samo *nīč*, odgovor smo dobili usmjerenim pitanjem, na koje je obavjesnik odgovorio da se spomenuti oblik nikada nije rabio u njihovu govoru. Jezično nam iskustvo govori da je tako i u nekim susjednim buzetskim govorima, primjerice u govoru Krpana – sela koje pripada Dragučkoj Vali.

U zamjenici *sě* i njezinim oblicima (*să, săka, sakakõf, sěga, sagdër, sî, sěh, Semogući, Sisviëti, zasěh*) provedena je metateza i gubljenje suglasnika *v*. Nastala je od praslavenske skupine **vbsb*, a nakon gubitka jerova javila se metateza kako bi se izbjegla realizacija atipične konsonantske skupine *vs-*. Takav je odraz karakterističan za štokavsko narječje u cjelini te za mnoge govore čakavskoga narječja.

4. BROJEVI

Brojevi *dva, tri* i *četiri* sklanjaju se ovako:

PADEŽ	BROJ DVA	BROJ TRI	BROJ ČETIRI
N	<i>dvuâ (dvî, dvă)</i>	<i>trî</i>	<i>štîri (-e, -i)</i>
G	<i>dvîh</i>	<i>trîh</i>	<i>štîreh</i>
D	<i>dvîn</i>	<i>trîn</i>	<i>štîren</i>
A	= N	= N	= N
L	<i>dvěh</i>	<i>trěh</i>	<i>štîreh</i>
I	<i>dvěmi (-a)</i>	<i>trěmi (-a)</i>	<i>štîremi</i>

Uz brojeve tri i četiri imenica u muškome rodu pojavljuje se u jednini: Prudăli sua trî luncă.; Utrukî sua razbîli štîri pijăta.

Brojevni pridjevi u značenju ‘jednostruk’ i ‘dvostruk’ glase: *ũnjel, dũpal i trodũpal*.

5. GLAGOLI

Infinitiv se ostvaruje bez završnoga *-i*: *čăkat, glědat, iskăt, jěs, pensăt; pěć, prîć, rěć, vîć*. Takav krnji infinitiv karakterističan je za sve čakavske dijalekte u Istri, izuzevši jugozapadni istarski. U infinitivu glagola II. vrste pojavljuje se sekvencija *-na-*: *maknăt, pőknat, turnăt*. Ispitan je i glagol *niknuti*, ali on glasi *viļės*.

U ovome govoru nisu zabilježeni glagoli s prefiksima *vi-* i *zi-*, koji se pojavljuju u nekim istarskim govorima, osobito u ekavskim.

Prezent je sadašnje glagolsko vrijeme koje se tvori od prezentske osnove kojoj se

dodaju sljedeće četiri skupine nastavaka:

1. 1. jd.	2. 1. jd.	3. 1. jd.	1. 1. mn.	2. 1. mn.	3. 1. mn.
-an: <i>glědan</i>	-aš: <i>čākaš</i>	-a: <i>hītaš</i>	-amu: <i>glědamu</i>	-ate: <i>kupāte</i>	-aja: <i>kūhaja</i>
-in: <i>žēnin</i>	-iš: <i>držīš</i>	-i: <i>guvōriš</i>	-imu: <i>mōlimu</i>	-ite: <i>nōsite</i>	-ija: <i>pātija</i>
-ēn: <i>pletēn</i>	-eš: <i>pīšeš</i>	-e: <i>grē</i>	-emu: <i>luājemu</i>	-ete: <i>pluāčete</i>	-ēja: <i>berēja</i>
-jen: <i>pījēn</i>	-ješ: <i>čūješ</i>	-je: <i>čūje</i>	-jemu: <i>pījēmu</i>	-jete: <i>šījete</i>	-jēja: <i>šījeja</i>

Iz tablice je vidljivo da se u 3. l. množine pojavljuju duži oblici, a nastavak je *-ja*: *berēja*, *držīja*, *guvōrija*, *grēja*, *mōlija*, *nōsija*, *nūdija*, *pātija*, *žēnija*.

Oblici nesvršenoga prezenta pomoćnoga glagola *bīt* glase: *san*, *si*, *je*, *smo*, *ste*, *sua*, a zaniijekani oblici toga glagola jesu: *nīsan*, *nīsi*, *nī*, *nīsmo*, *nīste*, *nīsu*.

Prezent glagola *tět* 'htjeti' glasi: *ću*, *ćeš*, *će*, *ćemo*, *ćete*, *ćeja*, a zaniijekani oblici: *neću*, *nećeš*, *neće*, *nećemo*, *nećete*, *nećeja*.

Zaniijekani oblici glagola *imēt* glase: *nīman*, *nīmaš*, *nīma*, *nīmamo*, *nīmate*, *nīmaja*, a prezentski oblici glagola **grēsti*: *grēn*, *grīēš*, *grīē*, *grēmo*, *grēte*, *grēja*.

Perfekt se tvori od nesvršenoga prezenta glagola *bīt* i glagolskoga pridjeva radnog: *Igrāli smo se kao utrukī skrivāča.*; *Smo dēlali pālice.*; *San hodīja na Čīcarīju.*; *Prodāvali smo smōkve.*; *Vēseli smo bilī.*

Pluskvamperfekt je složeno glagolsko vrijeme koje se tvori od perfekta glagola *bit* i glagolskoga pridjeva radnog. U ogledu je govora zabilježen samo jedan primjer: *Bilī smo kupāli tīte kat smo gnāli krāve ne pāša.*

Futur I. tvori se od prezenta glagola *tět* i infinitiva: *Igrāt će na bāla.*; *Prīt ćeja gōrika za dvī ūre.*; *Pasāt će čūda lēt do tāmū.*

U sustavu ne postoji futur II., nego se umjesto njega rabi futurski prezent, na primjer: *Klīcat ću te kat prīden dōma.*, a ne: *Klīcat ću te kat buden/bon priša doma.*

U perfektu glagola *īci* (**idti*) vidljiv je relikst stare zakonitosti prema kojoj riječ nije mogla početi određenim vokalom, pa je došlo do njegove redukcije u oblicima: *šā*, *šlā*, *šlō* i *smo/ste/su šlī*. To je odlika sjeverozapadnih čakavskih govora.

Kondicional prvi (sadašnji) glagolski je oblik za izricanje pogodbenoga načina, a tvori se od posebnih oblika glagola *biti* za tvorbu kondicionala i glagolskoga pridjeva radnog. Njegovi su oblici općečakavska posebnost, pa ih ubrajamo u alijetete, a glase: *bīn*, *bīš*, *bī*, *bīmo*, *bīte* i *bīja*.

Kao i u svim bužetskim govorima (ali i mnogim čakavskim), imperfekt i aorist nisu se sačuvali. Nije se sačuvalo ni glagolski prilog prošli, dok je glagolski prilog sadašnji rijetko u uporabi. Zabilježili smo samo jedan primjer: *Pu skrivēc je prudā vulā.*

6. ZAKLJUČAK

Govor Oslića pripada buzetskomu ili gornjomiranskomu dijalektu čakavskoga narječja. U ovome su članku istražene morfološke kategorije promjenjivih vrsta riječi. U deklinaciji imenica zabilježena je pojava različitih nastavaka za isti padežni oblik, ovisno o akcenatskome tipu kojemu dotična imenica pripada. Pojedine su posebnosti zabilježene u imenicama *e*-vrste. Naime, kao i u buzetskome dijalektu u cjelini, A jednine tih je imenica izjednačen s N jednine ukoliko imenica označuje što živo. Sljedeća je posebnost nerazlikovanje A jednine i množine u imenicama koje se sklanjaju po naglasnome tipu A. Oblici su za ta dva padeža isti, a razlikuju se samo po dužini posljednjega sloga. Također, u ovoj je deklinaciji sačuvano razlikovanje triju množinskih padeža, kao i čuvanje staroga nultoga morfema u G. Kao i u buzetskome dijalektu u cjelini, nastavak u pridjevsko-zamjeničkoj deklinaciji ovisi o naglašenosti odnosno nenaglašenosti. U prvome slučaju pojavljuje se *-ega*, a u potonjemu *-iga*. Također, u deklinaciji pridjeva i zamjenica prevladali su nastavci palatalne deklinacije.

Iz pregleda je glagolskih oblika vidljivo da je infinitiv krnj i da se nisu sačuvali imperfekt, aorist ni glagolski prilog prošli, kao ni u većini čakavskih govora. Zanimljiva je značajka da u sustavu ne postoji futur II., nego se umjesto njega rabi futurski prezent.

LITERATURA

- Ivić, Pavle. 1961. "Prilozi poznavanju dijalekatske slike zapadne Hrvatske". *Godišnjak Filozofskog fakulteta u Novom Sadu* 6: 191–211.
- KALSBECK, Janneke. 1984–1985. "Neke fonološke i morfološke značajke osobine govora Nugle". *Zbornik Matice srpske za filologiju i lingvistiku* 27–28: 313–320.
- KALSBECK, Janneke. 1987. "Položaj govora Nugle kod Roča unutar sjeverozapadnočakavskog kompleksa". *Studies in Slavic and General Linguistics* 10: 91–100.
- LISAC, Josip. 2009. *Hrvatska dijalektologija 2. Čakavsko narječje*. Zagreb: Golden marketing – Tehnička knjiga.
- LUKEŽIĆ, Iva. 1996. *Tršatsko-bakarska i crikvenička čakavština*. Rijeka: Izdavački centar.
- LUKEŽIĆ, Iva. 2000. "Lične zamjenice u čakavskome narječju (sinkronijski i dijakronijski uvid)". *Rasprave Instituta za hrvatski jezik i jezikoslovlje* 26: 99–128.
- LUKEŽIĆ, Iva. 2001. "Odnosno-upitne i neodređene zamjenice za značenja 'neživo' i

- ‘živo’ u čakavskome narječju”. *Čakavska rič* 29, 1: 21–36.
- MAŁECKI, Mieczysław. 2002. *Slavenski govori u Istri*. Rijeka: Maveda.
- RIBARIĆ, Josip. 2002. *O istarskim dijalektima: Razmještaj južnoslavenskih dijalekata na poluotoku Istri s opisom vodičkoga govora*. Pazin: Josip Turčinović d.o.o.
- ŠIMUNOVIĆ, Petar. 1970. “Dijalekatske značajke buzetske regije”. *Istarski mozaik* 8, 5: 35–49.
- VIVODA, Nataša. 2005. *Buzetski govori*. Koper: Zgodovinsko društvo za južno Primorsko.
- VRANIĆ, Silvana. 1999. “Neke morfonološke (i morfološke) značajke sjeverozapadno-čakavskih rubnih govora”. *Hrvatski dijalektološki zbornik* 11: 49–61.

**MORPHOLOGY OF THE LOCAL DIALECT OF OSLIĆI:
INFLECTIVE PARTS OF SPEECH**

ALVIJANA KLARIĆ
ARMIN KRIVIČIĆ

SUMMARY

The paper describes the morphological features of inflective parts of speech in the local dialect of Oslići, which belongs to the Buzet dialect of the Chakavian dialect. The results of the study have shown that noun endings of all three genders depend on the type of stress to which a particular noun belongs. In the adjective-pronoun declension, endings of the palatal bases appear, and the ending also depends on whether it is stressed or not. As for verb forms, an unusual feature is that future II does not exist in the system.

KEYWORDS:

*Buzet or Upper Mirna Valley
dialect, Chakavian dialect, Istra,
morphology, Oslići, stress types,
inflective parts of speech*